

**GRANICE INGERENCJI CZŁOWIEKA
NA OBSZARACH CHRONIONYCH
ZASADY I MODELE GOSPODAROWANIA**

**STRESZCZENIA REFERATÓW
I PRZEWODNIK SESJI TERENOWYCH**

Granice dopuszczalnej ingerencji mogą być określone tylko przez zbadanie stanu dynamicznego ekosystemów i gatunków na obszarach chronionych (...) Ponadczasowa funkcja ochronna stanowi najważniejsze zadanie obszarów chronionych. Jest nim zachowanie żywych składników przyrody i ich układów, zasobów genowych i procesów ekologicznych. Wszelkie formy użytkowania, także eksploracji naukowej mają znaczenie drugorzędne i muszą być podporządkowane tej najważniejszej funkcji, w której wyraża się istota ochrony przyrody.

Romuald Olaczek,
*Gospodarowanie w parkach narodowych
i rezerwach przyrody,*
Wyd. LOP, Warszawa 1988, s. 5–12.

OJCOWSKI PARK NARODOWY

GRANICE INGERENCJI CZŁOWIEKA NA OBSZARACH CHRONIONYCH ZASADY I MODELE GOSPODAROWANIA

**STRESZCZENIA REFERATÓW
I PRZEWODNIK SESJI TERENOWYCH**

Materiały konferencji naukowej
Ojców, 17–19 czerwca 2010 r.

pod redakcją
Józefa Partyki

Ojców 2010

Streszczenia referatów wg dostarczonych materiałów przez PT Autorów

Redakcja i przygotowanie do druku:
Józef Partyka

Korekta:
Katarzyna Brzyska, Bogdan Wiśniowski

Przygotowanie okładki:
Firma Rysunkowa Szelerewicz

Mapa na str. 4 okładki ilustruje przebieg tras sesji terenowej
Opracowanie mapy:
Mariusz Szelerewicz

Fotografia na 1 str. okładki:
Dolina Prądnika w Pieskowej Skale. Zdjęcie lotnicze z 2007 r. Fot. *Robert Cieślik*

PL ISBN 978-83-60377-18-5

© Copyright 2010 by Ojcowski Park Narodowy

Wydawca:
Ojcowski Park Narodowy

Druk i oprawa:
Drukarnia Eikon Plus
ul. Wybickiego 46
31-302 Kraków

PTAKI DRAPIEŻNE NA OBSZARACH CHRONIONYCH O SILNEJ ANTROPOPRESJI – GŁÓWNE ZAGROŻENIA I SPOSOBY OCHRONY, CZYLI POSZUKIWANIE KOMPROMISÓW KOEGZYSTENCJI Z CZŁOWIEKIEM

MACIEJ TURZAŃSKI

*Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Zakład Zoologii Kęgowców
ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków
turzanski@isez.pan.krakow.pl*

Wyżyna Krakowska, położona blisko dużej aglomeracji miejskiej jest narażona na bardzo silną presję turystyczną, osadniczą i gospodarczą. Szczególne i unikalne walory przyrodniczo-krajobrazowe tego terenu paradoksalnie sprawiają jej nasilenie. Powoduje to, pomimo licznych obszarów chronionych, silne zagrożenie dla całego świata przyrody, w tym także dla ptaków gniazdujących na tym terenie.

Badania nad ptakami szponiastymi *Falconiformes*, krukiem *Corvus corax* L. i sowami *Strigiformes* prowadzono w latach 2007–2010 na terenie Wyżyny, jednak w celu pełniejszego przedstawienia gatunków zalatujących wykorzystano również obserwacje i stwierdzenia z lat 90-tych XX wieku. Powierzchnia badawcza zajmowała 230,5 km², z czego 63 km² pokrywały lasy (tj. 27,3%). Obejmowała ona bardzo cenne przyrodniczo obszary chronione: Ojcowski Park Narodowy (21,5 km²) wraz z otuliną (67,8 km²), fragment Dłubniańskiego Parku Krajobrazowego (PK) oraz fragment PK Dolinki Krakowskie wraz z czterema rezerwatami przyrody: Wąwóz Bolechowicki (0,2 km²), Dolina Kluczwoły (0,3 km²), Dolina Szklarki (0,5 km²) i Dolina Raclawki (4,7 km²).

Na badanym terenie łącznie stwierdzono występowanie 19 gatunków badanego zespołu ptaków drapieżnych: 11 gatunków ptaków szponiastych (6 lęgowych, 3 przelotnych i 2 zalatujących), kruka oraz 7 gatunków sów (4 lęgowych i 3 zalatujących). Spośród ptaków szponiastych gatunkami lęgowymi były (od najliczniejszego): myszołów *Buteo buteo* (L.), jastrząb *Accipiter gentilis* (L.), krogulec *A. nisus* (L.), pustułka *Falco tinnunculus* L., kobuz *F. subbuteo* L. i trzmielojad *Pernis apivorus* (L.); przelotnymi: błotniak stawowy *Circus aeruginosus* (L.), błotniak zbożowy *C. cyaneus* (L.) i błotniak łąkowy *C. pygargus* (L.); a zalatującymi: myszołów włochaty *B. lagopus* (Pontoppidan) i orzeł przedni *Aquila chrysaetos* (L.). Natomiast spośród sów gatunkami lęgowymi były (od najliczniejszego): puszczyk *Strix aluco* L., uszatka *Asio otus* (L.), płomykówka *Tyto alba* (Scop.) i pójdzka *Athene noctua* (Scop.); a zalatującymi: puchacz *Bubo bubo* (L.), puszczyk uralski *S. uralensis* Pallas, 1771 i sóweczka *Glaucidium passerinum* (L.).

Na badanym obszarze wyróżniono 10 głównych zagrożeń analizowanego zespołu ptaków drapieżnych to (od najważniejszych): (1) wzmożony i ciągle narastający ruch turystyczny oraz samochodowy (kolizje z pojazdami); (2) nadmierna i bezprawna penetracja terenów leśnych (często objętych ochroną ścisłą) przez turystów oraz okoliczną ludność; (3) psy i koty waleśające się zarówno w lesie, jak i po wsiach; (4) nielegalna wspinaczka; (5) prace leśne prowadzone w nieodpowiednim miejscu i czasie (np. w bezpośrednim sąsiedztwie gniazd, podczas sezonu lęgowego); (6) wycinanie (rzeczywistych i potencjalnych) drzew gniazdowych oraz nadmierne przerzedzanie drzewostanów i usuwanie podrostu; (7) zatykanie i uszczelnianie wszelkich

otworów w obiektach budowlanych (np. kościołach, kaplicach czy zamkach) stanowiących potencjalne miejsca lęgowe; (8) chemizacja rolnictwa (tj. nadmierne używanie chemicznych środków ochrony roślin); (9) bezprawne i szkodliwe obserwowanie oraz fotografowanie drzew gniazdowych, gniazd i samych drapieżników w trakcie sezonu lęgowego (co w rzeczywistości może powodować nie przystępowanie do lęgu lub jego stratę); (10) intensywnie narastająca presja osadnicza i gospodarcza powodująca zanik naturalnych terenów otwartych, które zapewniają np. bardzo bogatą bazę pokarmową dla gatunków lęgowych czy potencjalne platformy (miejsca) noclegowe dla gatunków migrujących.

Zaproponowano 10 podstawowych sposobów ochrony badanego zespołu ptaków drapieżnych to (od najistotniejszych): (1) wzmoczenie kontroli i nakładanie kar (przez odpowiednie służby), na nieprzestrzegających „zasad ochrony przyrody” turystów, kierowców i okoliczną ludność w przypadku np. poruszania się poza wyznaczonymi i ogólnie dostępnymi szlakami/drogami, spuszczenia psów (prawie zawsze bez kagańca!!!) z uwięzi, nielegalnej wspinaczki, zakłócania ciszy, śmiecenia; (2) rozstawienie większej liczby znaków informujących o zakazie schodzenia ze szlaków turystycznych, spuszczenia psów z uwięzi (i o obowiązku nakładania kagańca!!!) oraz o zakazie wspinaczki, istotnym byłoby również systematyczne wyłapywanie zdziczałych i bezdomnych psów oraz kotów; (3) zakaz prac leśnych w okresie od połowy lutego do 31 lipca w zajętych terytoriach lęgowych; (4) rozszerzenie sieci rezerwatów ścisłych w celu ochrony starych drzewostanów przed wyrębem i zachowanie lasów w stanie naturalnym; (5) edukacja i informacja ludności (np. proboszczów czy kustoszów) o wymaganiach lęgowych ptaków drapieżnych oraz o korzyściach dzielenia z nimi obiektu budowlanego; (6) ekstensywne użytkowanie pól uprawnych i łąk, otaczających płyty lasów, zapewniających bogatą bazę pokarmową dla gatunków polujących na terenach otwartych; (7) nasilenie kontroli podczas sezonu lęgowego oraz nakładanie kar w przypadku bezprawnego i szkodliwego obserwowania oraz fotografowania drzew gniazdowych, gniazd i samych drapieżników; (8) zachowanie żyznych łąk, ziołorośli i pastwisk w dolinach potoków np. Prądnika czy Sąsówki, a w szczególności koszenie świeżych łąk rajgrasowych *Arrhenatheretum elatioris* (zbiorowiska bardzo bogatego w liczne gatunki zwierząt bezkręgowych, zwłaszcza w różnorodną faunę owadów zapylających np. pszczoł, trzmieli oraz ich gniazd), gdyż stanowią one bogate żerowisko np. dla trzmielojada; (9) utrzymanie otwartych ekosystemów pól uprawnych, łąk i nieużytków, a także nielicznych terenów podmokłych w stanie naturalnym jako potencjalnego biotopu (miejsc lęgowych czy noclegowych) błotniaków; (10) stały monitoring liczebności, rozmieszczenia i biologii lęgowej badanego zespołu ptaków drapieżnych oraz uwzględnianie jego wyników, np. przy planowaniu gospodarki parkowej czy tworzeniu planów ochrony rezerwatów.

Pomimo wielu zagrożeń Wyżyna Krakowska stwarza dogodne warunki siedliskowe dla pospolitszych gatunków ptaków drapieżnych, konieczny jest jednak nadal stały monitoring, aby na bieżąco „wychwytywać” nowe zagrożenia i im przeciwdziałać.